

Inhoud

Inleiding

Het beste van Indonesië	6
Een eilandenrijk	19
Eenheid in verscheidenheid	20

Geschiedenis

Belangrijke data	26
Oude rijken	29
Handel en religie	34
De koloniale tijd	39
De moderne geschiedenis	45

Karakteristieken

De bevolking	59
Religie	67
Rituelen en gebruiken	72
De Indonesische keuken	77
Dans en theater	85
Gamelan	92
Textiel	97
Kunst en kunstnijverheid	105
Architectuur	111
Een unieke flora en fauna	117

Thema's

Indiase heldendichten	91
Natuurbehoud	121
De symboliek van de kris	172
De Minangkabauers	209
Opvangcentra voor orang-oetans	311

Wetenswaard

Batik: kunst op stof	102
Werelderfgoed in Indonesië	122
Balinese festivals en ceremonies	244
Bijzondere dieren	332

Reizen door Indonesië

Inleiding	131
Java	135
Jakarta	137
West-Java	147
Midden-Java	155
Oost-Java	179
Sumatra	189
Noord-Sumatra	191
West-Sumatra	201
Zuid- en Oost-Sumatra	211
Bali	219
Zuid-Bali	223
Midden-Bali	233
West- en Noord-Bali	247
Oost-Bali	257
Nusa Tenggara	267
Lombok	269
Sumbawa	279
Komodo en Rinca	283
Flores	287
Ten oosten en zuiden van Flores	292

Kalimantan	299	Kaarten	
Oost- en Zuid-Kalimantan	301	Indonesië	132
Midden- en West-Kalimantan	313	Jakarta-centrum	138
Sulawesi	323	Jakarta	144
Zuid-Sulawesi en Tana Toraja	325	Java	148
Midden- en Zuidoost-Sulawesi	335	Yogyakarta	156
Noord-Sulawesi	338	Midden-Java	165
Maluku en Papua	345	Sumatra	193
Maluku	347	Het Danau Toba	197
Papua	357	Bukittinggi	203
		Bali	220
Reisinformatie		Ubud en omgeving	237
Vervoer	368	Lombok	271
Accommodatie	379	Nusa Tenggara	280
Uit eten	396	Kalimantan	303
Activiteiten	405	Sulawesi	326
Praktische informatie	416	Maluku	348
Taal	426	Papua	358
Lezenswaard	428		
		Voorflap Indonesië	
		Achterflap Jakarta	
Fotoverantwoording	430		
Colofon	431		
Index	432		

HET BESTE VAN INDONESIA: TOPBEZIENSWAARDIGHEDEN

Indonesië kan bogen op een enorm grote verscheidenheid aan culturen, op onvergetelijk mooie landschappen en op een rijke flora en fauna.

△ **Borobudur.** De in de 9e eeuw gebouwde Borobudur, het grootste boeddhistische monument ter wereld, heeft de vorm van een mandala: een geometrisch figuur die dient als hulpmiddel bij meditatie. *Zie blz. 164.*

▽ **Orang-oetans.** De beste plekken om deze prachtige dieren te zien zijn de regenwouden van de nationale parken Gunung Leuser (Noord-Sumatra) en Tanjung Puting (Midden-Kalimantan). *Zie blz. 196 en 315.*

△ **Yogyakarta (Yogya).** De Javaanse kunst, dans en muziek die aan de 18e-eeuwse sultanshoven zijn ontwikkeld, worden in Yogyakarta in ere gehouden. U vindt er tal van batik- en kunstnijverheidsateliers. *Zie blz. 155.*

△ **Stranden van Sanur, Kuta en Seminyak.** In het zuiden van Bali strekken zich de bekendste stranden van Indonesië uit. Kuta is populair bij jongeren, Sanur en Seminyak trekken een bezadigder publiek dat op luxe en comfort is gesteld. *Zie blz. 226, 228 en 229.*

△ **Gunung Bromo.** Wie voor zonsopkomst arriveert, kan genieten van een van de indrukwekkendste vulkaanlandschappen ter wereld. *Zie blz. 184.*

▽ **Danau Toba.** Dit meer op Sumatra is in feite een met water gevulde caldeira, de grootste en diepste ter wereld. De krater is bijna 900.000 jaar geleden ontstaan door een aantal enorme vulkaan-uitbarstingen. *Zie blz. 196.*

△ **Ubud.** Deze stad, het culturele middelpunt van Bali, trekt bezoekers die op zoek zijn naar spiritualiteit, wellness, gezond voedsel en rust. Anderen komen vooral voor de kunst en kunstnijverheid die hier worden vervaardigd. *Zie blz. 236.*

△ **Tana Toraja.** In de hooglanden van Zuid-Sulawesi ligt Tana Toraja, een gebied met adembenemend mooie uitzichten, oude begrafenisrituelen en graven die door beelden worden bewaakt. *Zie blz. 329.*

△ **Dorpen van ikatweefsters.** Op een aantal afgelegen eilanden van Nusa Tenggara worden nog steeds ikatstoffen met de hand geweven. Elk dorp heeft zijn eigen motieven en kleuren. *Zie blz. 292.*

▽ **Nationaal park Komodo.** Het eiland Komodo staat bekend om zijn reusachtige varanen. Daarnaast vindt u hier enkele van de beste snorkel- en duiklocaties van Azië. *Zie blz. 283.*

HET BESTE VAN INDONESIA: ANDERE HOOGTEPUNTEN

Sommige bezienswaardigheden van Indonesië staan op het verlanglijstje van haast alle bezoekers, maar andere liggen ver buiten de platgetreden paden. Hieronder vindt u enkele bekende en minder bekende hoogtepunten.

Landschap op Bali.

DE SPECTACULAIRSTE DIUKLOCATIES

Raja Ampat, West-Papua. Volgens het Wereld Natuur Fonds komt in deze wateren de grootste concentratie zeedieren ter wereld voor. *Zie blz. 365.*

Pulau Menjangan, West-Bali. Van de vele schitterende duiklocaties in Indonesië is Pulau Menjangan in het nationale park West-Bali het gemakkelijkst bereikbaar. *Zie blz. 251.*

Marien nationaal park Bunaken, Noord-Sulawesi. In Manado, de toegangspoort tot het nationale park Bunaken, zijn goede, milieubewuste duikcentra gevestigd. *Zie blz. 339.*

Wakatobi, Zuidoost-Sulawesi. Het mariene park Wakatobi is een paradijs voor duikers. Maar dankzij de interessante culturen en de rijke fauna is dit gebied ook aantrekkelijk voor niet-duikers. *Zie blz. 337.*

Maluku. De fameuze specerijeneilanden, met Ambon als middelpunt, bieden tal van duikmogelijkheden, die doorlopen tot de Straat Lembeh. *Zie blz. 347.*

Alor. Rond de koraalriffen van Nusa Tenggara leven zonnevissen, walvissen, manta's, walvishaaien en orka's. Ook liefhebbers van *muckdiving* kunnen hier terecht. *Zie blz. 293.*

DE MOOISTE LANDSCHAPPEN

Sawa's. Langs de weg van Antosari via Belimbing naar Pupuan (West-Bali) liggen sprookjesachtig mooie, op terrassen aangelegde sawa's. *Zie blz. 250.*

Vulkanen. De tempels van Gedung Songo ten noorden van Yogyakarta bieden een spectaculair uitzicht op de drie indrukwekkendste vulkanen van Java. *Zie blz. 168.*

Stormachtige wateren. Vanaf de heuvel nabij de Pura Tanah Lot op Bali kijkt u uit over de

stormachtige Indische Oceaan. *Zie blz. 230.*

Groene dalen. Verspreid in de weelderig groene dalen van Tana Toraja (Zuid-Sulawesi) liggen rotsgraven en imposante traditionele huizen. *Zie blz. 329.*

Kratermeer. De kraterwand van de Gunung Rinjani (Lombok) biedt een magnifiek uitzicht op het kratermeer Segara Anak. De tocht erheen (alleen voor ervaren trekkers) voert door dichte jungle. *Zie blz. 274.*

Duiken bij Sulawesi.

DE INTERESSANTSTE CULTUREN

Solor- en Alor-archipel.

Op de afgelegen eilandjes van deze archipels zijn een uitzonderlijk groot aantal unieke culturen te vinden, die elk hun eigen kunstnijverheid kennen.

Zie blz. 292 en 293.

Asmat. De Asmat van Papua, die prachtig ritueel houtsnijwerk vervaardigen, leven nog altijd geheel geïsoleerd van de moderne wereld.

Zie blz. 361.

Dajaks. De Dajaks wonen in de uitgestrekte regenwouden van Kalimantan en waren ooit koppen-snellers. *Zie blz. 319.*

Javanen. De Javanen, de grootste etnische groep van Indonesië, staan bekend om hun hofcultuur en hun verfijnde omgangsvormen. *Zie blz. 59.*

Balinese kecak-dans.

Balinezen. De Balinezen zijn vermaard om hun spiritualiteit en gastvrijheid. Hun cultuur wordt beschouwd als een van de hoogstontwikkelde van Indonesië.

Zie blz. 60.

DE INTERESSANTSTE FESTIVALS

Pasola. De datum van het pasola-dankritueel op Sumba, een schijngevecht op paarden, hangt samen met de migratie van de zee-wormen. *Zie blz. 294.*

Dorpsfestival van Sanur. Een vierdaags festival op Bali met veel dans, muziek, lekker eten, internationale vliegerwedstrijden en water sport. *Zie blz. 407.*

Waisak. De processie tijdens het boeddhistische feest waisak bij de Borobudur (Midden-Java), waarop de verlichting van Boeddha wordt herdacht, trekt duizenden gelovigen

uit heel Zuidoost-Azië. *Zie blz. 167 en 407.*

Labuhan alit-ceremonie. Honderden Javanen in traditionele kleding trekken in een optocht naar het strand van Parangkusumo, ten zuiden van Yogyakarta, om offers te brengen aan de godin van de Zuidelijke Zeeën. *Zie blz. 163 en 407.*

Onafhankelijkheidsdag. In de twee weken voor 17 augustus wordt in alle steden en dorpen van Indonesië de onafhankelijkheid gevierd met wedstrijden, lekker eten en vermaak voor iedereen. *Zie blz. 407.*

DE MOOISTE STRANDEN

Kuta, Bali. Bij Kuta (Bali) ligt het populairste strand van Indonesië. Het gaat noordwaarts over in de stranden van Legian en Seminyak. *Zie blz. 228.*

Senggigi. Senggigi, aan de westkust van Lombok, kan bogen op de mooiste stranden van het land. Ze sluiten aan op de stranden van Mangsit en die van het zuidwestelijke schiereiland. *Zie blz. 273.*

Sangalaki-archipel. De Sangalaki-archipel voor de oostkust van Kalimantan omvat de eilanden Derawan en Nabucco, die momenteel worden ontsloten voor het toerisme. Langs de witte stranden is een aantal duikcentra gevestigd. *Zie blz. 307.*

Surfstrand op Bali.

Pantai Merah. Het mooie Pantai Merah ('roze strand') op het eiland Komodo heeft zijn naam (en kleur) te danken aan de rode korallen in het kristalheldere water. *Zie blz. 285.*

Togian-eilanden. In de azuurblauwe Tomini-baai op Sulawesi liggen de Togian-eilanden, met afgelegen zandstranden en kalksteenkliffen. De eilanden lenen zich uitstekend voor snorkelen en duiken. *Zie blz. 336.*

Maluku. De glinsterend witte stranden van Maluku, vooral die van Ambon en van de Kai-archipel in het zuid-oosten, zijn geliefd bij duikers. *Zie blz. 347.*

DANS EN THEATER

Elk Indonesisch eiland heeft zijn eigen tradities op het gebied van de uitvoerende kunsten. Op Java en Bali hebben dans en theater zich aan de vorstenhoven ontwikkeld tot sterk gestileerde versies van de klassieke verhalen.

De verscheidenheid aan dans- en theatervormen in de Indonesische archipel is zo groot dat één algemene traditie niet valt aan te wijzen; elke etnische groep heeft weer andere, unieke vormen van uitvoerende kunsten. Toch zijn er bepaalde kenmerken die alle groepen met elkaar gemeen hebben.

Dans, de vertelkunst en theater vallen niet weg te denken uit Indonesië; ze zijn onderdeel van een allesomvattende culturele traditie op zowel religieus als niet-religieus gebied. Dansers, sjamanen, toneelspelers, poppenspelers, priesters, verhalenvertellers, schrijvers, dichters en muzikanten vervullen een belangrijke rol door hun medeburgers te vermaken, raad te geven en de tradities van hun gemeenschap door te geven.

Rituele dansen

De meeste Indonesische volken kennen rituele dansen die worden uitgevoerd bij overgangsriten - zoals geboortes, begrafenissen, huwelijken en het bereiken van de puberteit - en bij jaarlijkse evenementen die met de landbouw te maken heb-

Op sommige dansscholen leren jongens rollen die doorgaans door vrouwen worden gespeeld. In de Javaanse plaats Wonosobo dansen mannen, verkleed als vrouwen, de lengger, en bij de Buginezen in Zuid-Sulawesi danst een mannelijke bissu in trance als vrouw.

ben. Dansen dienen ook om ziekten of boze geesten uit te drijven en - in het verleden - om zich voor te bereiden op de strijd of de overwinning te vieren. Het voornaamste doel van deze dansen is het gunstig stemmen van de goden. Zo houdt een *datuk* (tovenaar) van de Bataks op Noord-Suma-

In de barong-dans wordt de strijd tussen goed en kwaad verbeeld.

tra een magische staf vast als hij met kleine stapjes over een tekening beweegt die hij op de grond heeft gemaakt. Op het hoogtepunt van de dans huft en springt hij, terwijl hij zijn staf in een ei op de grond stoot.

De Dajaks voerden generaties lang de neushoornvogeldans uit ter ere van krijgers die na de strijd terugkeerden. Tegenwoordig maakt deze dans deel uit van het oogstfeest en beweegt de danser, die met de veren van neushoornvogels is getooid, met trage bewegingen, alsof hij een vijand besluipt en aanvalt.

De meer verfijnde rituele dansen worden uitgevoerd door een selecte groep, maar bij dorpsdansen doen vaak alle mannen en vrouwen van de

REIZEN DOOR INDONESIË

Een gedetailleerde gids van het hele land, waarbij de belangrijkste bestemmingen met een cijfer (of letter) zijn aangegeven op de kaartjes (bijvoorbeeld ❶).

Sasak-rijstschuur, Lombok.

De verscheidenheid aan culturen en landschappen van Indonesië is onvoorstelbaar groot. Indonesië telt rond de 17.500 grote en kleine eilanden, en strekt zich uit over ongeveer een achtste van de omtrek van de aarde.

Iets meer dan de helft van alle Indonesiërs woont op het vulkanische, bijzonder vruchtbare eiland Java. Dit is de bakermat van enkele van de rijkste Indonesische tradities op het gebied van muziek, dans, toneel, textielkunst en architectuur. De hoofdstad Jakarta, een ongelofelijk drukke metropool, is niet bepaald mooi, maar heeft op cultureel gebied enorm veel te bieden. Jakarta is voor veel Indonesiërs de stad van de hoop, een springplank naar een welvarender toekomst.

Sumatra, ten westen van Java, is het eiland waar Indiase en Chinese handelaars in specerijen al vroeg in de geschiedenis voet aan wal zetten. De grond is er niet erg geschikt voor landbouw, vandaar wellicht dat hier nog dichte, uitgestrekte regenwouden met tal van diersoorten te vinden zijn.

Ten oosten van Java ligt het exotische vakantieparadijs Bali, en nog verder oostwaarts Lombok en Nusa Tenggara (in de koloniale tijd de 'Kleine Soenda-eilanden' genoemd), een reeks vulkanische eilanden met een schitterende natuur.

Kalimantan, het Indonesische deel van het eiland Borneo, werd nog niet zo lang geleden vooral geassocieerd met ondoordringbaar oerwoud en koppensnellers, maar staat tegenwoordig vooral bekend om zijn rijke olie- en houtvoorraden. In de overgebleven oerwouden komen orang-oetans en tal van andere zeldzame dier- en plantensoorten voor.

Ten oosten van Borneo liggen Sulawesi en Maluku. Sulawesi, het eiland van de Toraja's, is een paradijs voor natuurliefhebbers. Het landschap is er magnifiek en voor de kust liggen schitterende koraalriffen. De eilanden van Maluku (de Molukken) stonden bekend als de specerijeneilanden; Europese mogendheden betwisten elkaar over de controle van de handel in peper, nootmuskaat, kruidnagel en foelie. Papua, de westelijke helft van Nieuw-Guinea, maakt pas sinds 1962 deel uit van Indonesië. In de dalen tussen de hoge bergen leven volken waarvan het bestaan tot halverwege de 20e eeuw nog onbekend was. Ook nu nog is dit een moeilijk toegankelijk, primitief gebied.

Reizen door Indonesië is vaak een uitdaging. Zeker buiten de toeristische gebieden kunt u niet zonder veel geduld en aanpassingsvermogen - maar u zult voor alle moeite rijkelijk beloond worden. □

De Jalan Malioboro, Yogya.

In Lam Pisang, 6 km ten noorden van Banda Aceh, staat het **Museum Tjut Nyak Dhein**, gewijd aan de gelijknamige heldin uit Aceh die in 1875 een rol in de onafhankelijkheidsstrijd speelde. Haar oorspronkelijke huis werd in de as gelegd door de Nederlanders; het museum is ondergebracht in een replica.

Het nabijgelegen dorp **Kampung Kuala Aceh** is een bedevaartsoord. Hier ligt het graf van Teungku Sheikh Shaj Kuala (1615-1693), de 17e-eeuwse heilige die de Koran naar het Maleis vertaalde. De universiteit van Aceh is naar hem genoemd.

Het noordelijkste puntje van Aceh (en Indonesië) is **Pulau Weh**, een uur varen

met de veerboot uit Banda Aceh. De belangrijkste plaats van dit afgelegen eiland, **Sabang**, beleefde rond 1970 een bloeiperiode als belastingvrije haven en werd door schepen uit Calcutta, Malakka, Penang en Singapore aangedaan. De andere eilanden ten noorden van Banda Aceh zijn rustiger en hebben prachtige witte zandstranden. Het helderblauwe water is uitstekend geschikt om te snorkelen en te duiken.

De Gayo-hooglanden

Door de hooglanden ten zuiden van de provinciehoofdstad loopt een prachtige weg, die in de Tweede Wereldoorlog op bevel van de Japanners is aangelegd

Medan.

Opvangcentra voor orang-oetans

Opvangcentra in Kalimantan proberen de habitat van de orang-oetans te beschermen en betrekken hierbij de bevolking.

Orang-oetans halen wereldwijd de krantenkoppen omdat hun aantallen de laatste decennia onrustbarend gedaald zijn. Er bestaan twee ondersoorten, een op Sumatra en een op Borneo. Wetenschappers en activisten zetten zich al tientallen jaren in voor hun behoud, onder andere door aandacht te vragen voor het slechte beheer van de regenwouden in Indonesië. Vroeger vormden stropers de grootste bedreiging (dierentuinen, themaparken en liefhebbers betaalden hoge prijzen voor jonge orang-oetans). Tegenwoordig hebben deze dieren het meest te lijden van het verdwijnen van hun leefgebied door brand, houtkap en de aanleg van grote plantages.

In het wild blijft een jonge orang-oetan de eerste zeven tot acht jaar bij zijn moeder. In die tijd leert het dier zich door de boomkruinen te bewegen, elke dag een nieuw slaapnest te bouwen en eetbare vruchten in het regenwoud te vinden; dieren die in gevangenschap hebben geleefd, zijn echter volkomen hulpeloos.

Het eerste opvangcentrum van Indonesië werd in 1971 op Sumatra gevestigd en sindsdien zijn telkens als een centrum overbevolkt dreigde te raken nieuwe centra opgericht. Het bekendste is Camp Leakey in het **nationale park Tanjung Puting** in Midden-Kalimantan. De orang-oetans leren er basisvaardigheden, zodat ze in het regenwoud kunnen overleven, en worden dan elders in het wild uitgezet.

Wetenschappers zijn het er niet over eens of de programma's om orang-oetans uit te zetten succes hebben, maar de centra trekken wereldwijd de aandacht en dwingen de plaatselijke overheid zo tot maatregelen.

Tegenwoordig richten de meeste centra zich ook op de bescherming van bestaand regenwoud en herbebossing. Dergelijke projecten hebben als bijkomend voordeel dat tevens honderden andere soorten die een uiterst belangrijke rol spelen in het ecosysteem - zowel dieren als planten - worden beschermd. Plaatselijke gemeenschappen worden

erbij betrokken door middel van milieu-educatie en door banen te creëren.

Een bijzonder project is **Samboja Lestari** van de Borneo Orang-utan Survival Foundation (BOS), ongeveer 40 minuten rijden van Balikpapan (Oost-Kalimantan). Het bevindt zich in een gebied dat zwaar te lijden heeft gehad van olieboringen, houtkap en bosbranden. Deze stichting heeft, in samenwerking met de plaatselijke bevolking, een reservaat voor honingberen opgezet; deze dieren worden bejaagd vanwege hun galblaas, klauwen, tanden en vacht. Ook houdt Samboja Lestari zich bezig met de opvang en het uitzetten van orang-oetans.

De stichting beheert diverse andere reservaten in Kalimantan, heeft een educatief programma voor het behoud van primaten in Jakarta en houdt de ontwikkelingen bij op het gebied van ontbossing, aanleg van plantages en illegale houtkap. Bezoekers zijn welkom in de Samboja Lodge (de opbrengst gaat naar natuurbeschermingsprojecten). De lodge organiseert trektochten door maagdelijk regenwoud om wilde orang-oetans te observeren, naar orang-oetan-'eilanden' en naar nabijgelegen dorpen van Dajakstammen. Vrijwilligerswerk behoort ook tot de mogelijkheden (zie www.sambojalodge.com). □

Het zien van orang-oetans in het wild is het hoogtepunt van een bezoek aan Indonesië.

REISINFORMATIE

Vervoer

Reizen naar Indonesië	368
Met het vliegtuig.....	368
Met de boot	368
Over land	368
Vervoer in Indonesië.....	368
Over de weg.....	368
Met het vliegtuig.....	368
Met de boot	369
Met de trein	369
Java	369
Sumatra	371
Bali	372
Nusa Tenggara.....	374
Kalimantan	375
Sulawesi.....	376
Maluku en Papua	378

Accommodatie

Een accommodatie kiezen.....	379
Prijzen en reserveringen	379
Jakarta	380
West-Java	381
Midden-Java	381
Oost-Java	383
Noord-Sumatra.....	383
West-Sumatra.....	384
Zuid-Sumatra.....	385
Bali	386
Lombok	389
Elders in Nusa Tenggara	390
Kalimantan	392
Sulawesi.....	393
Maluku	394
Papua	395

Uit eten

Uit eten in Indonesië	396
Drinken	396
Hygiëne en etiquette	396
Jakarta	397
West-Java	397
Midden-Java	398
Oost-Java	399
Sumatra	399
Zuid-Bali.....	400
Midden-Bali	401
Noord- en West-Bali	401
Oost-Bali	402
Nusa Tenggara.....	402
Kalimantan	403
Sulawesi.....	403
Maluku en Papua	404

Activiteiten

Kunst en cultuur.....	405
Java	405
Sumatra	406
Bali.....	406
Festivals	406
Culturele festivals	406
Religieuze festivals	407
Sportfestivals	407
Vieringen in augustus	407
Uitgaan	407
Jakarta.....	407
Bali.....	408
Lombok.....	408
Winkelen	408
Java	408
Sumatra.....	409
Bali.....	409
Nusa Tenggara	409
Kalimantan.....	410
Sulawesi	410
Papua.....	410
Buitenactiviteiten	411
Java.....	411
Sumatra.....	412
Bali.....	412
Nusa Tenggara	413
Kalimantan.....	413
Sulawesi	414
Maluku.....	415
Papua.....	415

Praktische informatie

Adressen	416
Alarmnummers.....	416
Alleenreizende vrouwen	416
Ambassades en consulaten.....	416
Douanebepalingen.....	417
Elektriciteit.....	417
Etiquette	417
Fotografie.....	417
Gehandicapte reizigers	418
Geldzaken	418
Gezondheid en medische zorg.....	418
Homoseksualiteit	420
Internet	420
Kleding.....	420
Klimaat.....	420
Media	420
Openingstijden	420
Post	420
Reisbudget.....	420
Reizen met kinderen	421

Roken	421
Telecommunicatie	421
Tijdzones	421
Toeristische informatie.....	421
Toiletten	423
Touroperators en reisbureaus	423
Veiligheid en criminaliteit.....	425
Wat mee te nemen	425
Zakenreizigers	425

Taal

Uitspraak.....	426
Spelling	426
Groeten en beleefdheden	426
Aanspreekvormen	426
Richtingen/vervoer	427
Eten en drinken	427
Winkelen	427
Bordjes	427
Woordenlijst.....	427

Lezenswaard

Geschiedenis.....	428
Fictie.....	428
Geografie en natuur	429
Kunst en cultuur.....	429
Textiel	429
Keuken	429
Andere <i>Insight Guides</i>	429

Fotoverantwoording	430
Colofon.....	431
Index	432